

YOSHLARDA SOG‘LOM MA‘NAVIY IMMUNITETNI RIVOJLANTIRISHDA “OMMAVIY MADANIYAT”NING SALBIY OQIBATLARIGA QARSHI TA‘SIR QILUVCHI IJTIMOYIY-PSIXOLOGIK MEXANIZMLARI

Shukurova N.X,

SamDChTI pedagogika, psixologiya va jismoniy madaniyat kafedrasida v.b. dotsenti (PhD)

Annotatsiya. Mazkur maqolada globallashtirish va raqamli axborot oqimlari sharoitida “ommaviy madaniyat”ning yoshlar ongiga ko‘rsatishi mumkin bo‘lgan salbiy ijtimoiy-psixologik ta‘silari tahlil qilinadi. Tadqiqotda sog‘lom ma‘naviy immunitetni shakllantirishning kognitiv, qadriyat-semantik, xulq-atvor va institutsional mexanizmlari ochib beriladi. Maqolada tanqidiy fikrlash, mediasavodxonlik, milliy-madaniy o‘zlikni anglash, ijtimoiy faollik va ta‘lim-tarbiya institutlarining o‘zaro hamkorligi yoshlarni manipulyativ va destruktiv ta‘silardan himoya qilishning muhim sharti sifatida asoslanadi. Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasida yoshlarga oid davlat siyosati, ta‘lim islohotlari va ma‘naviy-ma‘rifiy ishlar mazkur jarayonning huquqiy hamda amaliy tayanchi sifatida ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: ma‘naviy immunitet, ommaviy madaniyat, yoshlar, mediasavodxonlik, tanqidiy fikrlash, qadriyatlar, ijtimoiy-psixologik mexanizm, milliy o‘zlik.

Аннотация. В статье анализируются возможные негативные социально-психологические воздействия “массовой культуры” на сознание молодежи в условиях глобализации и цифровых информационных потоков. Раскрываются когнитивные, ценностно-смысловые, поведенческие и институциональные механизмы формирования здорового духовного иммунитета. Обосновывается, что критическое мышление, медиаграмотность, национально-культурная идентичность, социальная активность и взаимодействие институтов образования и воспитания являются важными условиями защиты молодежи от манипулятивных и деструктивных влияний. Также рассматриваются государственная молодежная политика Республики Узбекистан, образовательные реформы и духовно-просветительская работа как правовая и практическая основа данного процесса.

Ключевые слова: духовный иммунитет, массовая культура, молодежь, медиаграмотность, критическое мышление, ценности, социально-психологический механизм, национальная идентичность.

Annotation. This article analyzes the potential negative socio-psychological influence of “mass culture” on young people’s consciousness in the context of globalization and digital information flows. It reveals cognitive, value-semantic, behavioral and institutional mechanisms for developing healthy spiritual immunity. The paper argues that critical thinking, media literacy, national and cultural identity, social engagement and cooperation among educational and social institutions are essential conditions for protecting young people from manipulative and destructive influences. The youth policy of the Republic of Uzbekistan, educational reforms and spiritual-educational initiatives are also considered as the legal and practical foundations of this process.

Keywords: spiritual immunity, mass culture, youth, media literacy, critical thinking, values, socio-psychological mechanism, national identity.

Kirish. Bugungi globallashtirish davrida yoshlar shaxsining shakllanishi an‘anaviy ijtimoiy institutlar bilan bir qatorda ommaviy axborot vositalari, internet platformalari, ijtimoiy tarmoqlar va raqamli kontentning kuchli ta‘siri ostida kechmoqda. Axborotning tezkorligi, chegarasizligi va turli mafkuraviy-madaniy modellar bilan to‘yinganligi yoshlar tafakkuri, qadriyatlari hamda xulq-atvoriga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. Shu bois yosh avlodda sog‘lom ma‘naviy immunitetni rivojlantirish masalasi nafaqat pedagogik, balki

ijtimoiy-psixologik va ma'naviy-ma'rifiy ahamiyatga ega dolzarb muammo sifatida namoyon bo'lmoqda.

O'zbekiston Respublikasining "Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida"gi Qonunida yoshlarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash, ularning intellektual salohiyatini rivojlantirish, sifatli ta'lim olishiga shart-sharoit yaratish, shuningdek, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlari sifatida belgilangan.[1] Mazkur huquqiy asos yoshlarni axborot oqimlarini tanqidiy idrok etadigan, buzg'unchi madaniy ta'sirlarga qarshi tura oladigan va o'z mustaqil fuqarolik pozitsiyasiga ega barkamol shaxs sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi.

Yoshlarga oid davlat siyosatining samaradorligini oshirishga qaratilgan me'yoriy-huquqiy hujjatlar, xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-5106-son Farmoni, ta'lim sohasidagi islohotlar va "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun yoshlarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasini mustahkamlashda muhim o'rin tutadi.[2.3] Shu bilan birga, YuNESKOning madaniy xilma-xillikka oid hujjatlari ham madaniy o'ziga xoslikni saqlash, madaniyatlararo muloqotni rivojlantirish hamda ta'lim orqali barqaror qadriyatlarni mustahkamlash zarurligini ta'kidlaydi.[4.5]

Maqolaning maqsadi — "ommaviy madaniyat"ning yoshlar ongiga salbiy ta'siriga qarshi sog'lom ma'naviy immunitetni rivojlantirishda ijtimoiy-psixologik mexanizmlarning mazmuni va funksional ahamiyatini ilmiy-nazariy jihatdan asoslashdan iborat.

Adabiyotlar tahlili. "Ommaviy madaniyat" masalasi ijtimoiy falsafa, sotsiologiya, psixologiya va pedagogika fanlarida turlicha talqin qilinadi. Frankfurt maktabi vakillari T. Adorno va M. Xorkxaymer "madaniyat industriyasi" tushunchasi orqali ommaviy madaniyatning standartlashtirish, iste'molchilik kayfiyatini kuchaytirish va tanqidiy tafakkurni susaytirish xususiyatini ko'rsatib berganlar.[6] Ularning fikricha, ommaviy madaniyat shaxsni faol ijodkor emas, tayyor kontentni iste'mol qiluvchi passiv subyekt sifatida shakllantirishi mumkin.

E. Fromm o'z asarlarida zamonaviy jamiyatda shaxsning begonalashuvi, iste'molga yo'naltirilgan turmush tarzi va haqiqiy ma'naviy qadriyatlardan uzoqlashish holatlarini chuqur tahlil qilgan.[7] Uning yondashuvi yoshlarning shaxsiy pozitsiyasi, ma'naviy ehtiyoji va hayotiy maqsadlarini mustahkamlash zarurligini anglashda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. A. Banduraning ijtimoiy o'rganish nazariyasiga ko'ra esa inson xulq-atvori ko'pincha kuzatish, taqlid qilish va ijtimoiy modellarni o'zlashtirish orqali shakllanadi.[8] Bu holat media qahramonlari, blogerlar, reklama obrazlari va ijtimoiy tarmoqdagi stereotiplar yoshlar xatti-harakatiga kuchli ta'sir ko'rsatishini izohlashga imkon beradi.

Ijtimoiy o'ziga xoslik nazariyasi vakili G. Tajfel shaxsning o'zini muayyan guruh, xalq, millat yoki madaniy jamoaga mansub deb his qilishini ijtimoiy identifikatsiyaning muhim omili sifatida ko'rsatadi.[9] Shu nuqtai nazardan, milliy-madaniy o'zlikni anglash

yoshlarni begona, yuzaki va destruktiv madaniy modellarga nisbatan barqaror qiladi. T. Parsonsning strukturaviy-funksional yondashuvi esa ta'lim, oila, davlat, jamoatchilik tashkilotlari va ommaviy axborot vositalarining shaxs ijtimoiylashuvidagi integrativ rolini asoslaydi.[10]

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotda yoshlarda sog'lom ma'naviy immunitetni rivojlantirishda "ommaviy madaniyat"ning salbiy oqibatlariga qarshi ta'sir qiluvchi ijtimoiy-psixologik mexanizmlarni aniqlash va tahlil qilish maqsadida kompleks yondashuvdan foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosini ijtimoiy psixologiya, pedagogika, media ta'lim va shaxs rivojlanishi nazariyalari tashkil etdi.

Tadqiqot jarayonida ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, qiyosiy-tahliliy yondashuv, tizimli tahlil hamda umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Xususan, ommaviy madaniyat, mediasavodxonlik, tanqidiy fikrlash, ma'naviy immunitet va milliy o'zlik masalalariga oid mahalliy va xorijiy manbalar o'rganildi. Shuningdek, yoshlarning axborot muhitidagi xulq-atvori va qadriyatlar tizimiga ta'sir etuvchi omillar ijtimoiy-psixologik nuqtayi nazardan tahlil qilindi.

Nazariy tahlillar asosida sog'lom ma'naviy immunitetni shakllantirishning kognitiv, qadriyat-semantik, xulq-atvor va institutsional mexanizmlari tizimlashtirildi hamda ularning o'zaro bog'liqligi konseptual model asosida yoritildi. Olingan natijalar yoshlarni manipulyativ va destruktiv axborot ta'siridan himoya qilishning samarali ijtimoiy-psixologik omillarini aniqlash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qildi.

Tahlillar va natijalar. "Ommaviy madaniyat"ning salbiy oqibatlariga qarshi kurashish bir martalik targ'ibot yoki cheklov tadbiri bilan hal etiladigan jarayon emas. U kognitiv, qadriyat-semantik, xulq-atvor va institutsional komponentlarni o'z ichiga olgan murakkab, ko'p bosqichli ijtimoiy-psixologik tizimdir. Mazkur tizimning har bir bo'g'ini yoshlar ongida sog'lom ma'naviy immunitetni shakllantirishga xizmat qiladi.

1. Kognitiv mexanizm: tanqidiy fikrlash va mediasavodxonlik

Kognitiv mexanizm yoshlarning axborotni ongli idrok etishi, tahlil qilishi va baholash qobiliyatiga asoslanadi. Bugungi media muhitda yoshlar nafaqat ma'lumotni qabul qiladi, balki uni qayta tarqatadi, sharhlaydi va o'z ijtimoiy muhitiga ta'sir ko'rsatadi. Shu bois tanqidiy fikrlash va mediasavodxonlik sog'lom ma'naviy immunitetning asosiy tarkibiy qismi hisoblanadi.

Tanqidiy fikrlash shaxsga yangilik xabarlarini mazmunini tahlil qilish, yashirin mafkuraviy va manipulyativ komponentlarni aniqlash, manbalarning ishonchligini baholash hamda kognitiv buzilishlarga qarshi turish imkonini beradi. Masalan, "avtoritet effekti", "ko'pchilik fikriga ergashish", "tasdiqlash xatosi" kabi psixologik mexanizmlar yoshlarning mustaqil xulosa chiqarishiga to'sqinlik qilishi mumkin. Mediasavodxonlik esa bunday xatolarni anglash va axborotga mas'uliyat bilan munosabatda bo'lishni o'rgatadi.[11]

A. Bandura nazariyasi kontekstida shuni ta'kidlash lozimki, ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlar orqali takror-takror namoyish etiladigan xulq-atvor modellari yoshlar uchun taqlid manbaiga aylanishi mumkin.[8] Shuning uchun ta'lim jarayonida media mahsulotlarini tahlil qilish, reklama va blogerlik kontentidagi manipulyativ usullarni ajratish, yolg'on axborotni aniqlash bo'yicha amaliy mashg'ulotlar tashkil etilishi maqsadga muvofiq.

2. Qadriyat-semantik mexanizm: ma'naviy immunitet va milliy o'zlik

Qadriyat-semantik mexanizm shaxsning hayotiy maqsadlari, axloqiy tamoyillari, ijtimoiy mas'uliyati va dunyoqarashi bilan bog'liq. Agar yosh shaxsda barqaror qadriyatlar tizimi shakllanmagan bo'lsa, u turli madaniy oqimlar, ommaviy tendensiyalar va reklama orqali ilgari suriladigan iste'molchilik kayfiyatiga tez berilishi mumkin. Shu sababli ma'naviy immunitetning asosiy negizi — shaxsning o'z hayotiy pozitsiyasi, maqsadi va mas'uliyatini anglashidir.

Gumanistik psixologiya vakillari A. Maslou va K. Rodjers shaxs rivojida o'zini anglash, o'z imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish va ichki qadriyatlarning ahamiyatini ta'kidlaydilar.[12.13] Bu qarashlar yoshlarni faqat tashqi muvaffaqiyat mezonlari bilan emas, balki ichki ma'naviy ehtiyojlar, jamiyat oldidagi burch va insoniy fazilatlar asosida tarbiyalash zarurligini ko'rsatadi.

Milliy-madaniy o'zlikni anglash ham ma'naviy immunitetni mustahkamlovchi muhim omildir. Ijtimoiy o'ziga xoslik nazariyasiga ko'ra, shaxsning o'z xalqiga, tarixiga, tili va madaniyatiga mansublik hissi uning o'z-o'zini anglash tuzilmasida muhim o'rin egallaydi.[9] Demak, milliy an'analar, urf-odatlar, tarixiy xotira va madaniy merosni ta'lim-tarbiya jarayoniga mazmunan singdirish begona madaniy modellarni ko'r-ko'rona qabul qilishning oldini oladi.

- shaxsning jamiyatdagi o'rni va mas'uliyatini anglash;
- insonparvarlik, vatanparvarlik va fuqarolik pozitsiyasini shakllantirish;
- milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhini rivojlantirish;
- yoshlarning madaniy merosga daxldorlik hissini kuchaytirish.

3. Xulq-atvor mexanizmi: ijtimoiy faollik va ijobiy tajriba

Xulq-atvor mexanizmi o'zlashtirilgan qadriyat va bilimlarning amaliy faoliyatda namoyon bo'lishini anglatadi. Yoshlar faqat nazariy targ'ibot orqali emas, balki ijtimoiy foydali faoliyatda bevosita ishtirok etish orqali mas'uliyat, hamkorlik, tashabbuskorlik va fuqarolik faolligini rivojlantiradi. A. Bandura ta'kidlaganidek, shaxs xulq-atvori kuzatish bilan bir qatorda shaxsiy tajriba orqali ham shakllanadi.[8]

Volontyorlik, yoshlar tashkilotlari, madaniy-ma'rifiy loyihalar, sport va san'at to'garaklari yoshlarning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etadi, ularni ijtimoiy jihatdan foydali faoliyatga yo'naltiradi. Bunday faoliyatlar ommaviy madaniyatning yuzaki ko'ngilochar kontentiga alternativ ma'naviy-ma'rifiy muhit yaratadi. O'zbekistonda Yoshlar ishlari agentligi, "Yoshlar ittifoqi", mahalla institutlari va ta'lim muassasalari

tomonidan amalga oshirilayotgan loyihalar yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirishda muhim ahamiyatga ega.

Xulq-atvor darajasida sog‘lom ma‘naviy immunitetni rivojlantirish uchun ta‘lim muassasalarida “loyiha asosida o‘qitish”, “ijtimoiy amaliyot”, “madaniy meros haftalıkları”, “media kontent tahlili” kabi interaktiv shakllardan foydalanish samarali bo‘ladi. Bunday yondashuv yoshlarni tayyor axborot iste‘molchisi emas, balki ijtimoiy mas‘uliyatli, faol va ijodkor shaxs sifatida shakllantiradi.

4. Institutsional mexanizm: oila, ta‘lim, davlat va media hamkorligi

Institutsional mexanizm sog‘lom shaxs rivojlanishi uchun zarur ijtimoiy shart-sharoitlarni yaratadigan tizimni anglatadi. U oila, ta‘lim muassasalari, davlat tashkilotlari, mahalla, jamoatchilik institutlari va ommaviy axborot vositalarining o‘zaro hamkorligiga tayanadi. T. Parsonsning strukturaviy-funksional yondashuviga ko‘ra, ijtimoiy institutlar shaxsni jamiyatga integratsiyalash, ijtimoiy me‘yor va qadriyatlarni uzatish vazifasini bajaradi.[10]

Oila bolada dastlabki qadriyatlar, axloqiy mezonlar va muloqot madaniyatini shakllantiradi. Ta‘lim muassasalari esa bu jarayonni ilmiy-pedagogik asosda davom ettirib, tanqidiy fikrlash, mediasavodxonlik, milliy-madaniy o‘zlik va ijtimoiy mas‘uliyatni rivojlantiradi. Davlat siyosati bu jarayonning huquqiy va tashkiliy asoslarini belgilaydi, ommaviy axborot vositalari esa ijobiy ijtimoiy modellarni targ‘ib etishi lozim.

Institutsional hamkorlikning samaradorligi quyidagi shartlarga bog‘liq: birinchidan, ta‘lim dasturlarida media va axborot madaniyati elementlarini kuchaytirish; ikkinchidan, oilalar bilan ma‘naviy-ma‘rifiy hamkorlikni tizimli yo‘lga qo‘yish; uchinchidan, yoshlar uchun milliy mazmundagi sifatli media mahsulotlarni yaratish; to‘rtinchidan, destruktiv kontentga nisbatan huquqiy, pedagogik va psixologik profilaktika choralarini muvofiqlashtirish.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, “ommaviy madaniyat”ning salbiy oqibatlariga qarshi kurashda faqat taqiqlash yoki nazorat qilish yetarli emas. Asosiy vazifa — yosh shaxsda axborotni mustaqil tahlil qilish, qadriyatlarni ongli tanlash, ijtimoiy mas‘uliyatni his qilish va o‘z madaniy ildizlariga tayangan holda zamonaviy dunyoda faol yashash ko‘nikmasini shakllantirishdir. Quyidagi jadvalda sog‘lom ma‘naviy immunitetni shakllantirish mexanizmlari va ularning kutiladigan natijalari umumlashtiriladi.

Mexanizm	Asosiy mazmuni	Amalga oshirish shakllari	Kutiladigan natija
Kognitiv	Axborotni tanqidiy idrok etish va tahlil qilish	Mediasavodxonlik darslari, kontent tahlili, faktcheking mashqlari	Manipulyatsiyaga chidamlilik va mustaqil fikrlash
Qadriyat-semantik	Ma‘naviy immunitet, milliy o‘zlik va axloqiy pozitsiya	Ma‘naviy-ma‘rifiy mashg‘ulotlar, madaniy meros loyihalari	Barqaror dunyoqarash va qadriyatlar tizimi
Xulq-atvor	Ijtimoiy foydali faoliyat orqali ijobiy	Volontyorlik, yoshlar tashkilotlari,	Faol fuqarolik pozitsiyasi va

	tajriba orttirish	ijodiy va sport loyihalari	mas'uliyat
Institutsional	Oila, ta'lim, davlat va media hamkorligi	Profilaktika dasturlari, sifatli milliy kontent, hamkorlik platformalari	Yoshlar uchun sog'lom ma'naviy-ma'rifiy muhit

Jadvaldan ko'rinadiki, har bir mexanizm alohida ahamiyatga ega bo'lsa-da, ularning samarasi o'zaro uyg'unlikda namoyon bo'ladi. Masalan, tanqidiy fikrlash qadriyatlar tizimi bilan bog'lanmasa, yosh shaxs faqat texnik tahlil ko'nikmasiga ega bo'lib qolishi mumkin. Aksincha, qadriyatlar amaliy ijtimoiy faoliyat bilan mustahkamlanmasa, ular deklarativ xarakterda qoladi. Shuning uchun sog'lom ma'naviy immunitetni rivojlantirish kompleks yondashuvni talab etadi.

Maqola doirasidagi nazariy tahlil asosida quyidagi ilmiy-amaliy natijalarni ajratish mumkin: birinchidan, "ommaviy madaniyat" yoshlar ongiga asosan obraz, taqlid, reklama va ijtimoiy tasdiq mexanizmlari orqali ta'sir ko'rsatadi; ikkinchidan, ma'naviy immunitet tanqidiy fikrlash, qadriyatlar barqarorligi va ijtimoiy faollik uyg'unligida shakllanadi; uchinchidan, ta'lim muassasalari, oila va davlat tashkilotlari hamkorligi bu jarayonning institutsional kafolati hisoblanadi.

Xulosa. "Ommaviy madaniyat" murakkab ijtimoiy-psixologik hodisa bo'lib, globallashuv va raqamli kommunikatsiya sharoitida yoshlar shaxsining shakllanishiga tizimli ta'sir ko'rsatadi. Uning salbiy oqibatlari, avvalo, tanqidiy fikrlashning susayishi, iste'molchilik kayfiyatining kuchayishi, milliy-madaniy o'zlikning zaiflashuvi va yuzaki qadriyatlarning ommalashuvida namoyon bo'lishi mumkin.

Yoshlarni bunday ta'sirlardan himoya qilishning eng samarali yo'li sog'lom ma'naviy immunitetni shakllantirishdir. Bu jarayon kognitiv, qadriyat-semantik, xulq-atvor va institutsional mexanizmlarning uzviy birligiga tayanadi. Tanqidiy fikrlash va mediasavodxonlik axborotni ongli baholashga yordam beradi; milliy va umuminsoniy qadriyatlar yoshlarning ma'naviy tayanchini mustahkamlaydi; ijtimoiy faollik ijobiy xulq-atvor tajribasini rivojlantiradi; oila, ta'lim, davlat va media hamkorligi esa sog'lom ijtimoiy muhit yaratadi.

O'zbekiston tajribasi shuni ko'rsatadiki, yoshlarga oid davlat siyosati, ta'lim islohotlari, ma'naviy-ma'rifiy ishlar, madaniy tashabbuslar va yoshlar tashkilotlari faoliyatining uyg'unligi yoshlarni "ommaviy madaniyat"ning destruktiv ta'siridan himoya qilishda muhim imkoniyatlar yaratadi. Kelgusida mazkur yo'nalishda mediasavodxonlik bo'yicha amaliy modullar, yoshlar uchun milliy kontent ishlab chiqish, oila va ta'lim muassasasi hamkorligini kuchaytirish hamda psixologik profilaktika dasturlarini tizimlashtirish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi. "Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida"gi Qonun. 2016-yil 14-sentabr. <https://lex.uz/docs/3026246>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. "Yoshlarga oid davlat siyosati samaradorligini oshirish va O'zbekiston yoshlar ittifoqi faoliyatini qo'llab-quvvatlash to'g'risida"gi PF-5106-son Farmon. 2017-yil 5-iyul. <https://lex.uz/docs/3255680>
3. O'zbekiston Respublikasi. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun. 2020-yil 23-sentabr. <https://lex.uz/docs/5013007>
4. UNESCO. Universal Declaration on Cultural Diversity. Paris, 2001. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000127162>
5. UNESCO. Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions. Paris, 2005. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000142919>
6. Adorno T.W., Horkheimer M. Dialectic of Enlightenment: Philosophical Fragments. Stanford: Stanford University Press, 2002.
7. Fromm E. To Have or To Be? New York: Harper & Row, 1976.
8. Bandura A. Social Learning Theory. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1977.
9. Tajfel H., Turner J.C. The Social Identity Theory of Intergroup Behavior // Psychology of Intergroup Relations. Chicago: Nelson-Hall, 1986. P. 7–24.
10. Parsons T. The Social System. Glencoe: Free Press, 1951.
11. Potter W.J. Media Literacy. 9th ed. Thousand Oaks: SAGE Publications, 2019.
12. Maslow A.H. Motivation and Personality. 3rd ed. New York: Harper & Row, 1987.
13. Rogers C.R. On Becoming a Person: A Therapist's View of Psychotherapy. Boston: Houghton Mifflin, 1961.
14. McQuail D. McQuail's Mass Communication Theory. 6th ed. London: SAGE Publications, 2010.

Ajiniyaz atindagi
NOKIS MAMLEKETLIK
PEDAGOGIKALIQ INSTITUTI
N M P I
1934